**जिल्हा वार्षिक योजनेंतर्गत मोठया ग्रामपंचायतीला नागरी सुविधासाठी विशेष अनुदान (विद्युतीकरणासह)**

**महाराष्ट्र शासन**
**ग्राम विकास व जल संधारण विभाग,**
**शासन निर्णय क्रमांक - व्हीपीएम-२६१०/प्र.क.१२९/पंरा-४.**
**मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२**
**दिनांक :- १६ सप्टेंबर,२०१०**

**प्रस्तावना :-**

महाराष्ट्रात एकूण २७,९२० ग्रामपंचायती आहेत, २००१ च्या जणगणनेनुसार त्यापैकी सरासरी ३८९ ग्रामपंचायतींची लोकसंख्या १०,००० पेक्षा जास्त आहे. यापैकी काही ग्रामपंचायतींची लोकसंख्या ५०,००० पर्यंत आहे. याशिवाय सुमारे १३२६ ग्रामपंचायतींची लोकसंख्या ५००० ते १०,००० च्या दरम्यान आहे. अशा प्रकारे, ५००० लोकसंख्येच्या वर १७१५ इतक्या ग्रामपंचायती आहेत. या गावांची लोकसंख्या जास्त असूनही नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था अकृषिक रोजगार व वाणिज्यिक व्यवहाराची टक्केवारी कमी असल्याने स्थापन होऊ शकत नाही. यासाठी या मोठया ग्रामपंचायतींचा आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक , औद्योगिक, कृषी औद्योगिक आणि वाणिज्यिक विकास करावा लागेल. त्यासाठी प्राधान्याने व प्राथम्याने येथील राहणीमान दर्जेदार होण्यासाठी शहराच्या तोडीच्या मुलभूत सुविधा व रोजगार संधी उपलब्ध करुन देणे आवश्यक आहे. त्यामुळे अशा मोठया ग्रामपंचायतीसाठी नगर रचना आराखडयाच्या धर्तीवर ग्रामविकास आराखडा तयार करुन जमीन वापराचे व बांधकामाचे निकष, जमीन विकासाचे निकष, जमीनीचे झोनिंग व विकास नियंत्रण नियमावली आदी नियमन सुध्दा नियोजनबध्द विकासाचे दृष्टीने आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने अशा गावांचा स्वतंत्र विचार करुन समर्पक धोरण ठरविणे आवश्यक आहे. त्यामुळे सन २०१०-११ वर्षापासून मोठया ग्रामपंचायतीला नागरी सुविधासाठी विशेष अनुदान (विद्युतीकरणासह) देण्याची नवीन योजना करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन आहे.

**शासन निर्णय :-**

५००० लोकसंख्येच्यावर आजमितीस १७१५ इतक्या ग्रामपंचायती आहेत. या ग्रामपंचायतींचा नियोजनबध्द विकास करुन या गावांना विकास केंद्र म्हणून विकसीत करताना, ग्रामविकास व पर्यावरण विकास आराखडा तयार करुन त्याच्या अंमलबजावणीसाठी तसेच, खालील अतिरिक्त सुविधा या योजनेअंतर्गत देणे आवश्यक आहे.

१.१ **नियोजनबध्द विकास :-**

ग्रामविकास आराखडा व पर्यावरण विकास आराखडा तयार करणे, यासाठी तज्ञ सेवा उपलब्ध करुन घेणे, सदर विकास आराखडे तयार झाल्यावर, व सक्षम (Competent) प्राधिकाऱ्यांची मान्यता प्राप्त केल्यावर त्यामधील विविध सार्वजनिक सुविधांसाठी जागा संपादित करणे किंवा विकत घेणे. त्या सुविधेचा सुनियोजन विकास करणे, यासाठी तात्पुरते प्रकल्प निगडीत प्रशासकीय व तांत्रिक पाठबळ उपलब्ध करुन घेणे, यासाठी आवश्यक असणारा निधी या योजनेतून देण्यात येईल.

१.२ **बाजारपेठ विकास :-**

ग्रामीण भागात मोठया गावांना विकास केंद्र म्हणून विकसीत करतांना या गावाची अद्ययावत व सुसज्ज बाजारपेठ विकसीत करणे आवश्यक आहे. बाजारपेठेचा विकास झाल्यास औद्योगिक, कृषि औद्योगिक व वाणिज्यिक विकास होण्यास मदत होईल. यासाठी बाजारपेठांचे नियोजन व बांधकाम करणे, त्यासाठी जागा अधिग्रहीत करणे / विकत घेणे, त्यांचा विकास करणे, विक्रेत्यांसाठी आवश्यक असणारे बाजार कट्टयाचे बांधकाम करणे, दिवाबत्तीची, पिण्याचे पाणी, इत्यादी सर्व सुविधांचा यात समावेश करुन यासाठी आवश्यक निधी उपलब्ध करुन देणे.

१.३ **सार्वजनिक दिवाबत्तीची सोय :-**

दिवाबत्तीची सोय करण्यासाठी जादा विद्युतखांब आवश्यक असलेस विद्युत मंडळाकडे त्यासाठी रक्कम भरणे ही ग्रामपंचायतीची जबाबदारी आहे. यास्तव, अशा ग्रामपंचायतींना अनुदान अदा करण्यासाठी देता येईल. ग्रामपंचायतींना इतर प्रकारच्या अपारंपाकि उर्जा वापराच्या दिव्यांसाठी (सौरदिवे, एल ई डी दिवे), वायरिंग व त्या अनुषंगीक खर्चासाठी हे अनुदान वापरण्यात यावे.

१.४ **बागबगीचे, उद्याने तयार करणे** :-

ग्रामपंचायतींना शासनाच्या विविध योजनांतून ग्रामविकासाची कामे करण्यासाठी निधी उपलब्ध होत असला तरी. गावात बागबगीचे व उद्यान, गावातील चौकांचे सुशोभिकरण करण्यासाठी निधी उपलब्ध होत नाही. यास्तव, बागबगीचे व उद्याने, चौकांचे सुशोभिकरण करण्यासाठी या योजनेतून अनुदान देण्यात यावे.

१.५ **अभ्यास केंद्र :-**

ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना अभ्यास करण्यासाठी कुठलीही व्यवस्था नसते. त्यासाठी मोठया गावातील विद्यार्थ्यांसाठी अभ्यास केंद्राचे बांधकाम करणे, टेबल व खुर्च्यांची व्यवस्था

करणे, दिवाबत्तीची व्यवस्था करणे इत्यादी सुविधा पुरविता येतील. यासाठी या योजनेतून अनुदान देण्यात यावे.

**२) निधी उपलब्धता :-**

२.१ या कामासाठी प्रत्येक मोठया ग्रामपंचायतीला प्रथम ग्रामविकास आराखडा व पर्यावरण विकास आराखडा तयार करणेसाठी निधी या योजनेतून देण्यात यावा. यासाठी प्रथम प्रस्तावास मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांची मान्यता घेण्यात यावी व त्यानंतर निधी उपलब्ध करुन देण्यात यावा. हा निधी कमाल दहा लाखांपर्यंत देण्यात यावा. त्यापेक्षा जास्त लागणारा निधी ग्रामपंचायतीला इतर स्त्रोतातून व स्वनिधीतून उपलब्ध करुन घ्यावा लागेल.

२.२ परिच्छेद क्र. १.१ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे शासकीय जागांशिवाय इतर खाजगी जमीनी बाजारभावाने खरेदी करणे, किंवा संपादित करण्यासाठी एकूण रक्कमेच्या ७५ टक्के रक्कम, परंतु, कमाल रुपये दहा लाखापर्यंत उपलब्ध करुन देण्यात यावी.

२.३ परिच्छेद क्र. १.२ ते १.५ मधील कामांसाठी २५ टक्के निधी ग्रामपंचायतींनी स्वनिधी किंवा इतर स्त्रोतातून उभारावा. उर्वरित, ७५ टक्के निधी या योजनेतून उपलब्ध करुन देण्यात यावा. मात्र, क्र. १.२ (बाजारपेठ विकास ) करीता शासन निधीची कमाल मर्यादा रुपये २५ लाख, क्र. १.३ (दिवाबत्ती) करीता रुपये १० लाख, क्र.१.४ करीता (बागबगीचे, उद्याने ) रुपये १५ लाख व अभ्यास केंद्राकरीता रुपये ७ लाख राहिल. एका वर्षात कोणत्याही ग्रामपंचायतीला सर्व कामांसाठी मिळून एकूण निधी २५ लाख रुपये व पाच वर्षाच्या प्रकल्पकाळात रुपये १ कोटी पेक्षा जास्त देता येणार नाही. उपलब्ध निधींचा विचार करुन जिल्हयातील ग्रामपंचायतींचा प्राधान्यक्रम ठरविण्याचा अधिकार जिल्हा नियोजन मंडळाकडे असेल. मात्र ज्या ग्रामपंचायती पर्यावरण संतुलित समृध्द ग्राम योजनेत सहभागी होऊन त्या योजनेच्या निकषाची पूर्तता केली असेल त्यामधूनच जिल्हा नियोजन मंडळ प्राधान्यक्रम ठरवील.

**३) अंमलबजावणी :-**

**३.१** **प्रशासकीय मान्यता :-** या योजनेसाठी ग्रामपंचायतीने आराखडा तयार करुन त्यास ग्रामसभेची प्रशासकीय मान्यता घ्यावी. त्यानंतर मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांची या प्रस्तावास मान्यता घेण्यात यावी.

३.२ **तांत्रिक मान्यता :-** ग्रामपंचायतींनी तयार केलेल्या आराखडयास कार्यकारी अभियंता, जिल्हा परिषद यांची तांत्रिक मान्यता घेण्यात यावी.

हा शासन निर्णय शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध असुन त्यांचा संगणकीय संकेतांक २०१००९१६२०१५५४००१ असा आहे.

**महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.**

**(डॉ. मल्लीनाथ कलशेट्टी)**
**उप सचिव, महाराष्ट्र शासन**

**प्रति,**

१. माननीय राज्यपालांचे सचिव
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
३. मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव
४. मा. मंत्री व मा. राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
५. मा. विधान सभा व विधान परिषद सदस्य (सर्व)
६. मा. मुख्य सचिव
७. सर्व मंत्रालयीन विभाग
८. विधी मंडळ ग्रंथालय, विधान भवन मुंबई (१० प्रती)
९. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मुंबई (५ प्रती प्रसिध्दीसाठी)
१०. सर्व विभागीय आयुक्त
११. सर्व जिल्हाधिकारी
१२. महालेखापाल, महाराष्ट्र -१ मुंबई (लेखा व अनुज्ञेयता)
१३. महालेखापाल, महाराष्ट्र -१ नागपूर (लेखा व परिक्षा अनुज्ञेयता)
१४. संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
१५. ग्राम विकास विभागातील सर्व उप सचिव
१६. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
१७. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी
१८. संचालक, भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य मुंबई
१९. ग्रामविकास विभागातील सर्व कार्यासने व रोखशाखा
२०. निवडनस्ती, कार्यासन, पं. रा.-४(२२), ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग.